

Zabán Bálint Károly

Szentleány

Kálvin János egyházképe: a keresztyén egyház mint Krisztus teste

Tanulmányomban először Kálvin János személye és életműve értékelésének kérdéseit taglalom röviden, ez után pedig arra a kérdésre adok választ, hogy milyen szentírasi építőkövekből áll össze az a kálvini egyházkép, amely már a kezdet kezdetén meggyőző volt és hódított – az ellenséges politikai körülmények ellenére is. A kálvini egyházkép – természetesen – abba a válaszadási folyamatba illeszkedik, amelyet a reformáció kezdeményezett és nyújtott megoldásként, és pedig arra a kérdésre, hogy miként újuljon meg a keresztyén egyház a maga szerkezetében és szervezetében. Amint az a tanulmányból is kiderül, míg a reformáció Luther által megfogalmazott egyházképe némelykor – látszólag – az uralkodók jóhiszeműsége révén hódított, addig a reformáció Kálvin által leírt egyházképe úgy nyer teret, hogy kezdetben hiányzott a vezető réteg jóindulata. Kálvin egyházképe főként a Kol 1,18-ban található fej és test képi anyagára épül. Kálvin ennek alapján formálja meg a maga szervezetében és szerkezetében is organikus, megfelelően tagolt egyházképét. A kutatók pedig alá is támasztják, hogy ez a kálvini egyházkép meg is valósult. Kálvin egyházképében óriási szerephez juttak a talentumok. Ő ezekből indult ki az egyház működéséhez szükséges és újonnan létrehozott egyházi hivatalok esetében. Éppen ezért – és Lutherrel szemben – nem úgy magyarázza a hívők egyetemes papságáról szóló keresztyén tanítást, mint ami minden szükséges talentum közös birtoklása volna. Kálvin a hangsúlyt a talentumok sokféleségére helyezi, amelyek úgy osztatnak szét, hogy minden személy részesedik egy meghatározott részből vagy talentumból. Ezért az egyháztest minden egyes tagjának szüksége van a másik tagra és annak talentumaira. Az egyház úgy válik organikus testté és szervezetté a maga szerkezetében, hogy felismeri és felismerteti: Krisztus az egyedüli Úr, őhozzá kell kötődni; az egyház tagjainak pedig kölcsönösen szükségük van egymás talentumaira.

Bevezetés

1. Kálvin személye és életművének értékelése

Kálvin János az a reformátor, aki *magnum opus*-ában *A keresztyén vallás rendszerében*, illetve a Biblia könyveihez írt magyarázataiban, prédikációiban és leveleiben talán legtisztábban és legkifejezöbben fogalmazta meg a reformáció elképzeléseit arról, hogy, többek között, a Biblia tanításához igazodó egyház szervezetében és szerkezetében nemcsak miként maradhat fenn, hanem miként lehet tetsző Urának, sőt miként növekedhet és töltheti be szerepét a világban. Viszont mielőtt megvizsgálánk azt, hogy mire összpontosított Kálvin az ő egyházképében, hadd említsük meg, hogy Kálvin személyének és életművének az értékelése vagy értékelésének módozatai nagyon is megosztják a szakavatott tudósok és még a közemberek különböző táborait is. Kálvint általában vagy nagyon szeretik vagy nagyon utálják. Mindkét szenvedélyes hozzáállásnak megvannak a maga okai.

1.1. Kálvin személye és életműve iránti ellenszenv

Akik nem kedvelik Kálvint, megalapozottan vagy megalapozatlanul olyan kérdésekre összpontosítanak, mint Kálvin és az eleve elrendelés, Kálvin és Szervét Mihály, Kálvin és az állítólagos genfi diktatúra stb. Mindezen kérdésekben a legújabb kutatási eredmények alapján igencsak másfajta képet alkothatunk Kálvinnal, főleg az utóbbi két tárgykörben, ami többek között az általunk nagytabcésült Sütő András *Csillag a máglyán* című, 1975-ben megírt drámájának vélt és akart üzenetét is sokban megváltoztatná.¹ Hogy egy másik példát hozzak fel a klasszikus irodalomból, hadd említsem meg, hogy a sokunk által nagy kedvteléssel olvasott Honoré de Balzac *Emberi színjátékában* is Kálvin 1541-es Genfben való visszatérésének kezdeti szakaszát úgy jellemzi Balzac, miszerint rögvest „kivégzések vették kezdetüket, s Kálvin megszervezte vallásos rémuralmát”.²

Úgy, amint azt A. E. McGrath is megfogalmazta, bármennyire szeretjük is Balzac életművét, ezen az egy ponton el kell mondani, hogy a francia író kissé visszaélt költői szabadságával és talán összemosta Kálvin alakját a Robespierre-ével. Annál is inkább, mert a történelmi bizonyítékok alapján magabiztos tárgyilagossággal megállapítható, hogy Genf városában korántsem volt rémuralom és maga Kálvin sosem volt olyan hatalmi helyzetben, hogy egy ilyen rémuralmat irányítani és végrehajtani tudjon. De hogy egy sokkal újkeletűbb véleményt említsek, hadd essen szó Aldous Huxleyről is, aki tárgyi bizonyítékok híján azt állította, hogy „a nagy Kálvin teokráciája alatt egy gyermeket nyilvánosan lefejeztek, amiért az kezét emelt szüeleire”.³

McGrath nyomatékosan felhívja a figyelmet arra, hogy a roppant gazdag genfi levéltár ilyen esetről semmiféle feljegyzést nem őriz, sőt sem a büntető, sem pedig a polgári törvénykönyv nem ad módot ilyen tárgyú eljárás elkezdésére és végrehajtására, és különösen nem ilyen kegyetlen büntetésre. Kálvin sosem vett részt sem a törvényhozásban, sem a végrehajtásban.⁴ Végül pedig, a Kálvin iránti ellenszenv ízelítőjének utolsó példájaként, hadd említsem meg azt, hogy az utóbbi több mint száz évben folytonos gúny tárgya volt az, ahogyan Kálvin Kopernikusz heliocentrikus elméletéről vélekedett. Andrew Dickinson White 1896-ban, a magyar milleniumkor írt munkájában élccel pellengérezte ki Kálvin vélekedését: „Kálvin Genezis-kommentárjában sietve elítélte azokat, akik szerint nem a Föld a világmindenség közepe. A sokat idézett bibliai helyet, a 93. Zsoltár első versét vetette ellene: 'Ki merészeli Kopernikusz tekintélyét a Szentlélek tekintélye elé helyezni?'”⁵

Sajnos, ezt a hamis állítást olyan későbbi, a vallás és tudomány kérdéseivel foglalkozó szakkönyvek is ismételten idézték, mint például Bertrand Russell *A nyugati filozófia története* című műve. Ebben a tárgykörben az első – McGrath szerint is megalapozatlan – beszámolót Frederick William Farrar, canterburyi dékán tollából származó írásban olvashatjuk.⁶

¹ Sütő András *Csillag a máglyán* című drámájának és a dráma történelmi hátterének a tények és bizonyítékok alapján nyújtott kiegyensúlyozott kritikai értékeléséhez ld. még: Dr. Huszár Pál: *Kálvin János élete, teológusi, reformatori és egyházszervezői munkássága 1506–1564*. Kálvin Kiadó, Budapest 2009, 163–168.

² Alister E. McGrath: *Kálvin: A nyugati kultúra formálódása*. Osiris Kiadó, Budapest 1996, 118. Ld. még: A. Dakin: *Calvinism*. Duckworth, London 1941, 146–150.

³ McGrath: *Kálvin*, 118.

⁴ Uo.

⁵ Uo. 12.

⁶ Uo.

A teljesség igénye nélkül még hadd említsünk meg két másikat, Kálvinról megfogalmazott rágalmat, miszerint a reformátor egy alkalommal a következőképpen fogalmazott: „a népet mindig szegénységben kell tartani, hogy engedelmességre szoríthassuk”.⁷

Sőt, állítólag egyesek egy olyan nyilatkozatot akartak Kálvin ellen fordítani, amely az ő halála után 39 évvel, 1603. december 27-én hangzott el a genfi lelkipásztorok körében. Egy kitöréssel fenyegető zendülés kapcsán az akkori genfi lelkipásztorok állítólag kijelentették, hogy a nép „veszedelmes fenevad”.⁸ Doumergue ezt az esetet és a hozzátartozó kijelentést, amely saját bevallása szerint sem kötődik közvetlenül Kálvinhoz, úgy veszi védelmébe, hogy szerinte a lelkipásztorok azért fogalmaztak így: „mert azt akarták tanácsolni a kormánynak, hogy tehát bánják jóságosan és simán ezzel a fenevaddal”.⁹

Mіндеzen vádakkal kapcsolatosan egyetértek Doumergue azon véleményével, miszerint: „Hagyjuk a koholmányokat és a hamisításokat, bár az eset tanulságos: mert hiszen ha a rágalmazóknak állanának rendelkezésükre hiteles bizonyítékok, akkor nem szorulnának ilyeneknek gyártására.”¹⁰

1.2. Kálvin személye és életműve iránti hódolat

Akik szeretik Kálvint, teszik ezt egyszerűen azért, mert Kálvin hitében és életművében olyan emberre leltek rá, akinek odaadó szenvedélye Krisztus szeretése és a világ Krisztus általi megváltásának, valamint az egyháznak az ügye iránt oly meggyőző erővel bír, hogy amellet a kereső és találó szakavatott tudós vagy amatőr nem tud úgy elmenni, hogy rá pozitív hatással ne legyen. Ugyanakkor, vannak olyanok, akik azért rajonganak Kálvinért, mert őbenne a reformáció tanításainak nagy rendszerezőjét látják, vagy őbenne akár az európai szellemi, gazdasági és politikai fejlődés atyját tisztelik (ld. a heidelbergi iskola képviselőinek, E. Troeltschnek és M. Webernek, valamint a kálvinista államférfi és teológus A. Kuypernek a véleményét és értékelését).

2. Kálvin személye és életműve a tudományos vizsgálódás mérlegén

Summa summárum, ezen szemléletes példák felsorakoztatásával egyszerűen érzékeltetni akartam nem feltétlenül azt, hogy milyen megalapozott vagy megalapozatlan vádak alapján értékelték vagy leértékelték Kálvin személyét és életművét, hanem azt, hogy számtalan értékelés vagy/és leértékelés nem a történelmi tények és bizonyítékok alapján született. Az igazság kereséséhez és megtalálásához hozzátartozik az, hogy a fellelhető összes tények és bizonyítékok fényében tárgyilagosan próbáljunk meg bármit is megvizsgálni.¹¹ Itt ebben az esetben Kálvin személyét és életművét is a fellelhető tények és

⁷ Emil Doumergue: *Kálvin jelleme*. Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség Kiadóvállalata, Budapest 1922, 103–104.

⁸ Uo. 104.

⁹ Uo.

¹⁰ Uo. Ld. még a Kálvinnal kapcsolatos rágalmak még most is jól informált és helytálló bemutatását a következő tanulmányban: Révész Imre: Kálvin-rágalmak. In: *Protestáns Szemle* II. (1914), 55–56.

¹¹ Hogy egy-két szemléletes példával éljünk, ha a Föld és az emberiség létrejöttével kapcsolatos fejlődésméleletet csak olyan tudósok munkái alapján próbálnánk értékelni és kiértékelni, akik nem titkoltan csak ezen elmélet igazságértékéről vannak meggyőződve és esetleg más elméletek igazságértékének elfogadásáról hallani sem akarnak, akkor kérdezem én, mennyire kiegyensúlyozott lesz az a tudományos vizs-

bizonyítékok tárgyilagos megvizsgálása alapján kell értékelnünk és kiértékelnünk. Véleményem szerint, ebbe a folyamatba még az is belefér, hogy anélkül, hogy Kálvint szentnek minősítsenénk, egy olyan keresztyén teológus, lelkipásztor és vezető pozitív példaképe világlik előttünk, akinek személye és életműve reformátusok és nem reformátusok számára is a 21. században normatív erővel és tekintéllyel bír.¹² Állítom ezt, még akkor is, ha tudunk arról a posztmodern állításról, miszerint nincsen abszolút tárgyilagosság, azaz magyarul szólva „minden szentnek maga felé húz a keze”, azaz aki Kálvint jó vagy rossz értelemben akarja értékelni, akkor a cél szentesíteni fogja az eszközöket. Tehát, ha valaki rossz vagy jó értelemben akarja Kálvin személyét és életművét értékelni, akkor az bármennyire is tárgyilagos, úgy fog mesterkedni a tényekkel és bizonyítékokkal, hogy elérje az általa kitűzött célt. Posztmodern állítás ide vagy oda, a tudományos kutatást meghatározó emberi végesség határain belül is lehetséges egy olyan tárgyilagos értékelést és kiértékelést nyújtani ebben a kérdésben is, amely megfelel annak az igazságképnek, amelyet a rendelkezésre álló tények és bizonyítékok alapján alkothatunk.

A fent említett kérdéskör tárgyalását ezennel berekesztve, a továbbiakban egy rövid bevezető következik, amely révén a kálvini egyházképnek a reformáció egyházképébe való beágyazódásának kérdését taglalom.

3. A reformáció Biblián alapuló egyházképe; az egyház szerkezeti és szervezeti megújulásának igénye

A reformáció valamit valamivel helyettesített, és pedig a dignitást sugalló misét egy olyan lelki hatalommal, amely a Biblia ismertté tételén alapult. Miközben a középkor csillaga leáldozóban volt az egyházi élet területén is, addig két, egymáshoz kapcsolódó törekvés felemelkedése vált meghatározóvá az egyházi élet látóhatárán. Az első törekvés a papság azon célkitűzését fogalmazta meg, miszerint a misével kapcsolatos feladatok mellett bármelyikük prédikálhasson, homíliákat olvashasson, vagy máskülönben a keresztyén egyház bármely tanításáról nyilván szólhasson az általa istápolat gyülekezetben. A második törekvés az volt, hogy bármelyik pap olyan egyetemi oktatásban vehessen részt, amely felkészíti az előző törekvés célkitűzéseinek a megvalósítására. Sokan nem rejtették véka alá, hogy mennyire fokozódott bennük egyrészt az elégedetlenség az egyházzal, a pappal, a papság szakmai felkészültségével szemben.¹³ Másrészt pedig az a vágy és óhaj is fokozódott sokakban, miszerint az egyház, hogy Kassák Lajos egyik kifejezését használjam, „szétkapusodjék” a humanizmus és reneszánsz vívmányai felé úgy, hogy *ad fontes*, azaz a forrásokhoz vagy az egyház esetében a forráshoz, azaz a Bibliához visszatérjen. A reformáció újraértelmezte a vasárnapi istentiszteletet mint *die Predigtet* vagy *la prêcheet*, ezzel elérvén azt, hogy a lelkészek közbenjáró papi tisztüket félretéve az igehirdetői és lelkigondozói szolgálatnak lettek a letéteményesei és ápolói.¹⁴ De ahhoz, hogy ez

gálódás? Vagy például, ha a román nép eredetét a román ún. *Erdélyi iskola* csoportosulás irodalmi teljesítményei alapján próbálnánk megvizsgálni, akkor bizony egy nagyon szánta igazság fantom lenne a szüleménye egy ilyen fél- vagy áltudományos kutakodásnak.

¹² McGrath: *Kálvin*, 13. McGrath frappánsan fogalmaz a kérdésben: „[...] Kálvin nem volt sem szent, sem csirkefogó, hanem egy olyan férfiú, akit mindenképpen érdemes megismerni annak, aki kíváncsi általában a mai világ, különösen pedig az európai kultúra kialakulására.”

¹³ Benedict, Philip: *Christ's Churches Purely Reformed: A Social History of Calvinism*. Yale University Press, London 2002, 435–451.

¹⁴ Benedict: *Calvinism*, 435–451.

az újraértelmezés a gyakorlatban és elméletben is megvalósuljon, egy teológiai pálfordulásra volt szükség. Ahhoz, hogy egy teológiai pálfordulás megvalósuljon, szükség volt egy olyan teológiai látás ismertté tételére, amely megkülönböztethetően más volt az addig művelt skolasztikus teológiai látásnál. Sőt, nemcsak megkülönböztethető volt, hanem arra nézve is elég meggyőző erővel bírt, hogy az akkori klérust, sőt a jövődöbelit is oly módon tudja megihletni, magával ragadni, lábáról levenni, hogy arra azt tudják mondani, amit annak idején (Szent) Genéziusz is megfogalmazott, miszerint: „A Krisztust soha ki nem veszik a kínok az én számból és szívemből.”

Véleményem az, hogy egy aránylag egységes és őszinte meggyőződésen alapuló teológiai látás híján, nemcsak hogy nem arathatott volna sikert a reformáció, hanem egy olyan megújult egyházat sem tudott volna létrehozni, amely szerkezetében és szervezetében kiállta volna a támadások és az idő próbáját. A protestáns reformáció mélyrehatóan megváltoztatta többek között azt az egyházi szerkezetet, amely évszázadok óta meghatározta a nyugat-európai keresztyénséget. Bárhol, ahol a reformáció sikeresen teret hódított, a klérus létszámát megtizedelték, kiváltságait korlátozták, a cölibátus alól felmentették, a szakramentális ordinációt felszámolták, a különböző szerzetes- és apácarendek működésének véget szabtak.¹⁵ De sokak szerint a reformáció által eszközölt ezen gyökeres szerkezeti változások és változtatások óriási veszéllyel fenyegették az egyházat. Sőt, voltak olyanok, akik a reformáció egyes megnyilvánulásaiban nemcsak a klérus egyes tagjainak, hanem egyenesen a laikusoknak a szemtelen lázadását látták az akkori egyház szerkezetét fenntartó rend ellen. Sokak körében kétségbeesés uralkodott el, még egyes mérsékelt teológusok között is, hogy a papság hatalmának ilyenén való korlátozásával és az egyház szerkezeti működését elősegítő különböző szerzetes- és apácarendek felszámolásával az egyházat szerkezetében és szervezetében az összeomlás fenyegeti. Feltevődik a kérdés, hogy vajon ezen kétségbeesítő gondolatok és félelmek beigazolódtak-e vagy sem a reformációval kapcsolatosan? Vajon a reformáció valóban túl nagyot álmodott-e akkor, amikor jól ismert gyökeres változásokat és változtatásokat eszközölt nemcsak a papság körében, hanem az egyház összes intézményeinek területén? Vajon ténylegesen összeomlott-e Krisztus egyháza a maga szerkezetében és szervezetében a reformáció azon tevékenysége folytán, mely révén az egyházat addig vezető papi hierarchiát és az egyházat addig működtető intézményeket felszámolták? Még azok is, akik a szokásosnál szkeptikusabban értékelik a reformációnak az egyház szerkezetével és szervezetével kapcsolatosan elért sikereit, elismerik azt, hogy a reformáció által eszközölt lelki, szellemi, szerkezeti és szervezeti megújulás Krisztus menyasszonyának, a keresztyén egyháznak ékességét, hitelességét és életerejét nyerték vissza. Véleményem szerint a reformáció ezt az ékességet, hitelességet és életerőt nemcsak arra a korra nézve nyerte vissza, hanem azon utókor számára is, amely teljes mellbedobással felvállalja és a maga számára érvényessé teszi a reformáció vívmányait és mindennemű célkitűzéseit, azaz megvalósítja a *semper reformanda* elvét.

¹⁵ Benedict: *Calvinism*, 435–436. Habár fontos azt is megemlíteni, hogy sok helyt annak ellenére, hogy a papi hivatal kiváltságaiban bizonyos szempontokból megnyirbálták, mégis a reformáció ügyének szolgálatába álló lelkipásztorok sokszor kaptak kiváltságokat, mint például Hesse-Kassel lelkészei, akik továbbra is felmentést kaptak egyes adók kifizetése alól. A hesseni uradalmak igazgatói között továbbra is akadtak lelkipásztorok, sőt a skót parlamentnek, addig, amíg a püspöki tisztt létezett, voltak klérus tagjai is. Sőt, ide sorolhatjuk a mi Bethlen Gáborunk azon nemesi kiváltságlevelét is, amelynek értelmében a református lelkipásztorok nemesi rangot kaptak, valamint adók kifizetése alól is felmentettek (az előbbi ugyan még a mai napig érvényben van, míg az utóbbi már kevésbé).

Kálvin egyházképe

Úgy, amint azt Kálvin teológiájának ismertetésében megfogalmazta: „Mint maga az egyház, oly szükséges annak organisatiója.”¹⁶

Ennek nyomán fontosnak tartom hangsúlyozni azt, hogy a kálvini reformáció és az ebből fakadó kálvinizmus¹⁷ az egyház szerkezetének és szervezetének megújulását nemcsak bibliai alapokra helyezte, hanem olyan egyházi intézményeket hozott létre, amelyek ezt a megújult szerkezetet és szervezetet sikeresen működtették. McGrath véleménye szerint, a kálvinizmus nemzetközi fejlődése szempontjából, úgy lehet leginkább értékelni az általa létrehozott egyházi intézmények fontosságát, ha összevetjük a lutheranizmus és kálvinizmus kialakulásának európai és észak-amerikai, egymástól igencsak eltérő körülményeit. A lutheranizmus többnyire uralkodók és hercegek jóhiszeműségének köszönhetően terjedt, akik talán nagyrészt nem igen ismerték föl a lutheri *Két Birodalom* tanítása szerint nekik szánt szerepkör egyházi fontosságát.¹⁸ Ezzel szemben, annak ellenére, hogy Kálvin pontosan tudta a szükségszerűségét annak, hogy mennyire égető lenne uralkodókat megnyerni teológiai látásának, különösen a francia

¹⁶ Nagy Károly: *Kálvin teológiája*. Báldy Károly Könyvkereskedő, Nagyenyed 1895, 150.

¹⁷ E ponton szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy egyes kutatók szerint Kálvin és kálvinizmus között nem mindig létezett és létezik egy magától értetődő folytonosság, és ennek a hiánya egyes különbözőségekre hívja fel a figyelmet Kálvin teológiája és a kálvinizmus teológiája között. Doumergue Emil a következőképpen fogalmaz: „Mi több, kálvinizmus is legalább kétféle van: a Kálvin kálvinizmusa és az ő utána kifejlődött kálvinizmus. És ez a két kálvinizmus, ha olykor fedi is egymást, máskor meg eltér egymástól. Elképzelhetjük tehát, hová jut az, aki csak kiszakított idézetekkel dolgozik s egyszerűen figyelembe sem veszi mindama kapcsolatos eszméket, amelyek nélkülözhetetlenek az összefüggésükből kiragadott gondolatsorok szabatosabb megértésére.” (Doumergue: *Kálvin jelleme*, 89.; ld. még a 91-es oldalt is.) A kérdésnek egy sokkal pozitívabb és jobban informált taglalását találjuk McGrath Kálvin életrajzában (McGrath: *Kálvin*, 216–222.). McGrath felhívja arra a figyelmet, hogy talán helyesebb lenne különválasztani az „ideális kálvinistát” azoktól, akik aképpen „döntöttek”, hogy kálvinistáknak tartják magukat. Véleményem szerint a kérdés pozitív megértésében az is segít, hogyha elfogadjuk azt a tényt, hogy bármely filozófus vagy teológus követői természetesen továbbviszik a „mester” hagyatékát, olyan szinten, hogy gondolatait kibővítik, átforgalmazzák és szélsőséges esetekben teljesen feje tetejére állítják úgy, hogy talán rosszabb esetben a „mester” már rá sem ismerne az ő eredeti állításaira. Véleményem szerint ez utóbbról nem kell beszélni a Kálvin és kálvinizmus viszonyának a taglalásakor. Viszont az előbbiről igen, azaz arról, hogy Kálvinnak olyan utódai, mint Béza, Peter Martyr Vermigli és Giralmo Zanchi, bár teológiai rendszerükben közel álltak Kálvinhoz, mégis Kálvinhoz képest meglehetősen különböző teológiai módszert alkalmaztak, főleg az utóbbi kettő. Személy szerint én ezt többnyire egy pozitív folyamodványnak tartok a teológiai fejlődésben. Sőt, talán nem fog túlzásnak hangzani az, hogy maga Kálvin sem mindig várta el azt, hogy mindig mindenki minden részletben szolgálja módon kövesse őt, főleg, ha arra a La Rochelle-i hitvallásra gondolunk, amelynek alapanyaga nemcsak Kálvin, hanem Béza és Viret keze nyomát is viseli, sőt a francia református zsinat, amely a hitvallás elfogadására összegyűlt, némiképp módosított a hitvallás szövegén, de máskülönben a hitvallás teljesen megfelel az *Institutio* tanításának (ld. *La Rochelle-i hitvallás*. Koinónia, Kolozsvár 2000, 16).

¹⁸ McGrath: *Kálvin*, 124., 204–205., 91–92. Ld. még: Dr. Tavaszyne Borbáth Lujza: Kálvin János, mint a női lelkek pásztorja. In: *Református Család* 1. Január–Február (2009): 4–6. Borbáth Lujza ezen cikkében említést tesz arról, hogy Kálvin megnyerte a reformáció ügyének Renáta hercegnőt, aki XII. Lajos francia király leánya és II. Herkules, ferrarai uralkodó felesége volt. Ugyanakkor ld. még: Dr. Tavaszyne Borbáth Lujza: Kálvin János, mint a női lelkek pásztorja. (Folytatás az előző számból.) In: *Református Család* 2. Március–Április (2009): 10. Ebben a tanulmányban említésre kerül az, hogy Kálvin szoros kapcsolatot ápolt az evangéliumi hitre tért De Falais családdal. De Falais Jakab rokonságban állt V. Károly császár családjával. Sőt, Kálvin Navarrai Margit királynővel is levelezett. Ez utóbbi a reformáció mérsékelt híve volt, aki nehezményezte Kálvinnak a libertinusok ellen írott könyvét. Ld. még a lutheri *Két Birodalomról* szóló tanítás kálvini ártérletmezését: Spijker, Willem Van't: *Kálvin élete és teológiája*. Kálvin Kiadó, Budapest 2003, 126.

királyi udvarban, a kálvinizmus, főleg a kezdetben, eléggé mostoha körülmények között fejlődött és terjedt, így példának okáért az 1550-es években Franciaországban, az uralkodók és az egyház ellenében.¹⁹ Most következik azon tény megfogalmazása, melylyel, véleményem szerint, a szeg fejére lehet ütni. Éspedig, ilyen feltételek közepette a kálvinizmus fennmaradása egy olyan jól szervezett és erős egyházi szervezet függvényévé vált, mely képes arra, hogy ellenálljon környezet ellenséges viszonyulásának és törekvésének. A megfelelően tagolt kálvini egyházszerkezet lutheránus megfelelőjénél sokkalta viharosabb helyzetekben is alkalmas volt a helytállásra, ami azt követően annyira életképessé tette, hogy első látásra teljesen reménytelen politikai körülmények közepette is hódítani tudott.²⁰ Éppen ezért, a következőkben Kálvin azon egyházképére fogok összpontosítani, mely a kálvini reformáció és a belőle eredő kálvinizmus alapköve és támpillére volt az egyház szerkezete és szervezete megújulás-folyamatának, valamint az ezen megújulás fenntartására és lelki, szellemi növekedésére létrehozott egyházi intézményeknek.

1. Kálvin egyházképe: A fej és a test (Kol 1,18; Róm 12; 1Kor 12)

A kortárs Kálvin-kutató Charles Partee szerint, azon egyházképe Kálvinnak, amely a bibliai, pontosabban újszövetségi fej és test képi anyagára tekint vissza, Kálvin egyházzól szóló tanításának a középpontjában áll.²¹ Ez a megkülönböztetés továbbmutat a Krisztussal való egység titokzatosságára, de ugyanakkor a különbségtételre is az isteni és emberi lény között. Mivel Krisztus a feje a testnek, ebben a kérdésben egyetlen emberi lény sem követelhet részesedést vagy szerepkört saját magának. Krisztus fejként elképzelt vezérsége nem bír semmilyen átadható vagy átutalható jelleggel (IV. 6,9.). Partee megemlíti Geddes MacGregor azon megállapítását, miszerint Kálvin „óriási jelentőséggel” ruhazza fel a Krisztus testéről szóló bibliai tanítást.²² Partee utal egy másik nagyon fontos megfogalmazásra, amely J. A. T. Robinson tollából származik, miszerint az egyháznak testként való teológiai elképzelése kimondottan páli gondolat. Ez a teológiai elképzelés, túlzások nélkül is, Pál apostol teológiájának kulcsfontosságú részét képezi. Az az állítás, hogy az egyének tagjai egy személynek, nagyon is „erőszakosnak” mondható nyelvi megfogalmazás, és az állítást tartalmazó újszövetségi szöveg összefüggése rámutat arra, hogy Pál, több mint valószínű, „erőszakosnak” is szánta ezt az állítást.²³

Kálvin hangsúlyozottan figyelmet szentel Krisztus fej szerepének nemcsak az építészeti, hanem az élettani szóképeire is. Egy épületösszesség részeként, Kálvin szerint Krisztus a botránkozás köve, sőt ezen felül szegeletkő is (Mt 21,42). Egy épület szerkezete sem, így az egyházé sem épülhet másra, csak erre az alapra (ld. még Kálvin magyarázatát 1Pt 2,7–8-hoz). Ugyanakkor újból említetik az is, hogy Krisztus a test feje. Ez a metafora jelenti a legfelsőbb hatalmat, amely nem alkalmazható senkire, még a pápára sem (ld. Kálvin magyarázatát Ef 1,22-höz). A pápa nem lehet az egyház feje, mert úgy, ahogyan Kálvin ezt megfogalmazza a Kol 1,18-ról írt magyarázatában: „az a

¹⁹ McGrath: *Kálvin*, 124.

²⁰ Uo. Ld. még Doumergue: *Kálvin jelleme*, 94.

²¹ Partee, Charles: *The Theology of John Calvin*. Westminster John Knox Press, London 2008, 262.

²² Partee: *Theology*, 262. Ld. MacGregor, Geddes: *Corpus Christi: The Nature of the Church according to the Reformed Tradition*. Westminster Press, Philadelphia 1958, 53. skk..

²³ Partee: *Theology*, 262., 8. lábjegyzet. Ld. Robinson, J. A. T.: *The Body: A Study in Pauline Theology*. Henry Egnerly Co., Chicago 1952, 9., 50.

szó (név), hogy fej, túl nemes ahhoz, hogy bármely halandó embernek tulajdoníttassék, bármely okból kifolyólag, különösképpen Krisztus parancsa híján.”²⁴

A pápaságban egy ember az egyház valódi feje, azaz Krisztus ellenébe helyezi magát, sőt különállónak minősíti és mások fölébe helyezi magát (lásd Kálvin magyarázatát Ef 4,15 kapcsán). Az a tiszt, amit Krisztus az egyház fejeként tölt be, nem ruházható át senkire és nem kaparintható meg senki által, és ezért a római egyház papi hierarchiája számára megtagadtatik a szolgálat egyenlőségének a kedvezménye, amelyet nem egy emberek által végrehajtott szentség felszentelése révén lehet átadni, hanem a kiáradó isteni ajándékok változatosságán keresztül egy Istentől irányított folyamat. Kálvin írja az 1Kor 12,27-hez írt magyarázatában: „Mí nem vagyunk csupán egy civil társadalom, hanem az által, hogy Krisztus testébe beoltattunk, mi valósággal is egymás tagjai vagyunk. Éppen ezért, mindannyian fel kell ismernünk azt, hogy bármilyen talentuma legyen is valakinek, az neki az okból adatott, hogy az atyafiakat azzal építse; és ezzel a gondolattal szánja oda magát a közjó érdekében, anélkül, hogy ezen talentum megnyilvánulását visszafolytassa, úgymond elásván magába vagy úgy használván azt, mintha a saját tulajdona lenne.”²⁵

A test tagjainak az élete és életképessége elképzelhetetlen a test feje nélkül, de az egyház mint Krisztus teste nem a testté létel, azaz az inkarnáció kiterjesztése. A test, az egyház tagjainak életét és életképességét az Isten által adott talentumok határozzák meg. Más szóval, az egyházi szolgálat egy talentumokat szükségeltető és igénybevevő szolgálat, amelyet legjobban a hívők összességének a laikusságában lehet megérteni, mintsem úgy, mint egy felavatott (felszentelt vagy ordinált) jelleget, amely alatt érteni lehet a hívők összességének vagy csak a hívők egy részének a papságát. Magyarán, Kálvin annak ellenére, hogy megkülönbözteti azokat az ajándékokat (talentumokat), amelyek a különböző egyházi tisztek betöltéséhez szükségesek, mégsem tesz különbséget azok között, akik ezeket a talentumokat kapják, attól a testtől, ahol ezeket a talentumokat használják.²⁶ Partee találóan utal Allan Farris azon érdekesnek és figyelemre méltónak mondható megállapítására, miszerint Kálvinnak a laikusságról szóló tanításának tanulmányozása és annak kapcsolódása a fejről és a testről szóló tanításhoz *A keresztyén vallás rendszerének* nemcsak az IV. könyvére, hanem az V. könyvére is támaszkodnia kell.²⁷

2. Kálvin egyházképének az egyház szervezeti és szerkezeti működésében való megnyilvánulása

Amint azt a fentiekben bemutattam, Kálvin egyházképe a fej és a test újszövetségi szóképén alapszik. Kálvin ebből az egyházképből vezeti le azt a gondolatot, miszerint a fej, azaz Krisztus, a test tagjainak, azaz az egyház tagjainak az egyház szolgálatába állítandó talentumokat ad. Ezen talentumok gyakorlati megnyilvánulásai a Kálvin által elképzelt egyház különböző tiszteiben lehetővé teszik Krisztus egyháza szervezetének és szerkezetének a rendeltetésszerű működését.

²⁴ Partee: *Theology*, 263. A fordítást az angol szöveg alapján készítettem.

²⁵ Uo. 263.

²⁶ Uo. 262–263.

²⁷ Uo. 263. Ld.: Farris, Allan L.: Calvin and the Laity. In: *Canadian Journal of Theology* 11/1 (1965): 54–67., 62.

Kálvin meggyőződése az, hogy egy rendezett egyházi közigazgatás minden időben szükséges (*Institutio*, IV. 3,8.), de az emberi gyengeségek miatt Isten felvértezi a szenteket a keresztyén szolgálatra a lelkipásztorok révén, akik a mennyei tanítást hirdetik. Partee megemlíti William Robinson azon megjegyzését, miszerint Kálvin a valódi hit meglétét szükségessé tette úgy a lelkipásztorok, mint a laikusok számára. Az Istenben való hit előirányozza és megköveteli a nyilvánosan kimondott elismerését Isten jóságának és nem jelenti a magától értetődő rátámaszkodást mások hitére. Képtelen dolognak tekinthető az, hogy az őszinte alázat által meghatározott valós tudatlanságot igaz hitnek nyilvánítson bárki is: „A hit az Isten és Krisztus ismeretéből áll, nem pedig az egyház iránti hódolatból.”²⁸ (*Institutio*, III. 2,2–3)

Robinson a kérdés taglalását tovább folytatja azzal, hogy rámutat arra, hogy a két görög kifejezés, éspedig a *κλήρος* és *λαός* előfordulnak az Újszövetségben és bármilyen furcsán hangzik is, ugyanarra az emberi csoportra utalnak és nem pedig különbözőekre.²⁹ Magyarán, minden keresztyén Isten laikusa és minden keresztyén Isten papja, de csak egy főpap van, aki kerestül hatolt a mennyeken; Jézus az Isten Fia, és Krisztus örökkévaló főpapnak rendeltetett az Atya által (lásd Kálvin magyarázatát Zsid 5,4 kapcsán).³⁰

Kálvin visszautasította a papság felszentelésével kapcsolatos szentséget, úgy, ahogyan az a római egyház hagyományában fellelhető. Kálvin szerint a beiktatás (ordináció) az egyházi szolgálat hivatala méltóságának jele az egyházban (*Institutio*, IV. 3,16), nem pedig egy külön jelleg. Az egyházi szolgálat egy olyan szerep, amelynek betöltése a talentumoktól függ. A királyság kulcsai nem zárattak be az egyházba, illetve az egyház papságának körébe, hanem egyszerűen az evangélium prédikálására utal, és „az embereket illetően nem is annyira hatalmat jelent, hanem szolgálatot. Hiszen Krisztus ezt a hatalmat tulajdonképpen nem adta az embereknek, hanem az ő szavának, melynek szolgálivá az embereket tette.”³¹ (*Institutio*, IV. 11,1)

Partee értelmezése szerint, amellyel jómagam is egyetértek, ezen megállapításai Kálvinnak azt jelentik, hogy az emberek nem válnak részeseivé Krisztus tiszteinek, hanem szolgálivá azoknak az által, hogy hirdetik őt, azaz Krisztust.³²

²⁸ Partee: *Theology*, 263.

²⁹ Uo. Ld. Robinson, William: *Completing the Reformation: The Doctrine of the Priesthood of All Believers*. Westminster Press, Lexington, Kent 1958, 12., 17.

³⁰ Partee: *Theology*, 263.

³¹ Uo. 264. Ld. még: Bullinger Henrik: *Második Helvét Hitvallás*. EREF 5. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 1999, 109. A *II. Helvét Hitvallás* XVIII. cikkének címe a következő: „Az anyaszent-egyház szolgálói, azok rendeltetése és kötelességei.” A 11-es számú alpont első szava az, hogy „Felszentelés,” míg az azt követő magyarázat a következőképpen hangzik: „Akiket pedig megválasztottak, azokat a vének közös imádsággal és kézzrátéttel szenteljük fel.” A mai német fordítás, mely a *II. Helvét Hitvallás* szellemét pontosan követve az *ordinatiót* nem *Weibenak*, mégcsak nem is *Einsegnungnak*, hanem józan tartózkodással *Einsetzungnak*, vagyis egyszerűen *beiktatásnak* fordít. Erdős József tudatos reformátussággal az *ordinatiót* a *felavatás* szóval adja vissza. Sőt, hogy a reformátorok mennyire biblikusan és alázattal gondolkodtak ebben a kérdésben, jól példázható azzal, hogy még Kálvin lelkipásztori „ordináció”-ját is titkok fedik, olyképpen, hogy nincsenek kézzelfogható bizonyítékaink arról, hogy őt valaha is „ordinálták” volna (Partee, *Theology*, 266.). Ennek ellenére, mégis erdélyi magyar református körökben továbbra is hallhatók és olvashatók olyan hírek, miszerint egy lelkipásztort vagy templomot „felszenteltek”. Ez a szóhasználat nemcsak hogy biblikusnak, de még következetesen reformátusnak sem mondható. Különben sem világos mindenki számára az, hogy mit is értenek alatta, amikor használják (talán keneteljességet).

³² Partee: *Theology*, 264.

3. Kálvin egyházképe és az azon alapuló egyházi hivatalok

Kálvin véleménye szerint az egyház közös szolgálata akkor a leghathatósabb, amikor egyes feladatköreit hivatalokra osztják a megfelelő talentumok szerint. Az 1541-es *Vázlatolt egyházrendtartások* megfogalmazzák, hogy négy hivattal kapcsolatos előírást állapított meg a mi Urunk az egyház kormányzására.³³

A négy hivatal a következő sorrendben említendő meg: lelkipásztorok, tudósok (doktorok), vének és diakónusok. Az 1543 után kiadott példányai a *A keresztyén vallás rendszerének* tartalmazzák a Kálvin által ajánlott három egyházzszolgálati hivatalt. Az első a presbiterek hivatala, amely magába foglalja a lelkipásztorokat és tudósokat, a második a vének hivatala, akik a keresztyén erkölccsel valamint az egyházfegyelemmel kapcsolatos kérdések felülvizsgálói, míg a harmadik a diakónusok hivatala, akik a szegényekkel való foglalkozásnak kell odaszentelniük magukat. Ez utóbbi hivatal felosztott azon diakónusok csoportjára, akik alamizsnát osztogattak és azokéra, akik *mot à mot* a szegényekkel és a betegekkel foglalatatoskodtak (*Institutio*, IV. 4,1; IV. 3,8–9).³⁴

3.1. A lelkipásztorok hivatala

A lelkipásztor hivatása

„[...] az, hogy hirdesse Isten szavát, hogy oktasson, intsen, feddjen és tiltson, úgy nyilvánosan, mint négy szemközti; hogy kiszolgáltassa a szentségeket és hogy előírja és irányítsa a testvéri intést a vénekkel és a munkatársakkal egyetemben.”³⁵

Egyéb dolgok mellett, az elhívás a lelkipásztori szolgálatra követel egy vizsgálatot, úgy a hitelvek, mint az életvitel tekintetében. A lelkipásztoroknak megfelelő hitelveket kell vallaniuk és jó szokásokat kell ápolniuk. A vezetői hivatalhoz az egyházban szükségeltetik a tanításhoz való talentum, amelynek egy mélyreható ismeretre kell alapulnia. Kizárandó viszont az üres és tartalom nélküli fecsegés, hibás beszéd, elégtelen szellemi képesség, valamint az olyan vezető, aki nincsen érintkezésben a hétköznapi emberrel. Kálvin azoknak a személyeknek, akik ezen talentumok híján vannak, azt javasolja, hogy vonuljanak félre és énekeljenek maguknak. Továbbá, mindenkit megterhelnek szokványos hibák és elégtelenségek, de a vezetőknél nem kellene „olyan nevük legyen, amelyet hírhedség övez vagy olyan, amelyet beszennyez valami botrányos szegén (lásd Kálvin magyarázatát az 1Tim 3,2-höz).”³⁶

3.2. A tudósok hivatala

A második hivatal a tudósok tisztje, és az ő feladatuk az, hogy oktassák a hűségeseket az igaz tanban, hogy az evangélium tisztasága ne rontasson meg tudatlanság vagy gonosz vélemények által. Az egyházi tudósok hivatala az egyetemek növekedésével kapcsolatosan alakult ki. Kálvin a tudósok szolgálatát Krisztus prófétai tisztével kap-

³³ Partee: *Theology*, 264.

³⁴ Uo. Ld. még: Benedict: *Calvinism*, 451–459.; Spijker: *Kálvin*, 124. A kálvini egyházképnek megfelelő egyházi tiszték gyakorlatban való genfi működése kapcsán ld. még *A genfi gyülekezet mint példakép* című alfejezetet Spijker művében (128–130.). Az egyházfegyelem kálvini elképzelései kapcsán ld. még: Eberhard Busch: *Istemsmeret és emberség: Betekintés Kálvin teológiájába*. Kálvin Kiadó, Budapest 2009, 104–110.

³⁵ Partee: *Theology*, 264.

³⁶ Uo. Ld. még: Dakin: *Calvinism*, 144–145.

csolatosan vizsgálja: „Mert ahogyan a mi tudósaink megfelelnek a régi prófétáknak, akképpen felelnek meg a mi lelkipásztoraink az apostoloknak.”³⁷ (*Institutio*, IV. 3,5).

Kálvin elismeri, hogy egyes magyarázók azt gondolják, hogy a lelkipásztorok és a tudósok ugyanabba a hivatalba tartoznak és ezzel egy bizonyos mértékig egyet is ért, de mégis fenntartja azt, hogy a két hivatalt ildomosabb nem összekeverni. A tudósoktól elváratik egy behatóbb ismerete a Bibliának, ugyanakkor különböző nyelvek, a humán tárgyak és az igaz tan ismerete is. Viszont, nem kötelesek felvállalni semmilyen, az istentiszteleti rendtartással, prédikálással, lelkigondozással, szentségekkel vagy fegyelmezéssel kapcsolatos felelősséget. Kálvin ezt tanította az Ef 4,11-hez írt magyarázatában: „A tanítás, az minden lelkipásztor feladata, de az ige értelmezése az egy különleges ajándék, annak érdekében, hogy az igaz tan megtartassék és egy ember lehet tudós, azaz igeértelmező, és mégis alkalmatlan a prédikálásra.”³⁸

3.3. A presbiterek hivatala

Kálvin lejegyzí, hogy mindazok, akik az egyházat irányítják, azok presbitereknek hivattnak, amely hivatal magába foglalja a lelkipásztorokat és a véneket (lásd Kálvin magyarázatát Jak 5,14-hez). Mindazonáltal, a harmadik rendbe a vezető vének tartoznak. A prédikálás nem képezi az ő tisztük részét, de ők is azért választatnak meg, hogy a lelkipásztorokhoz csatlakozzanak az egyház szellemi vezetésében (*Institutio*, IV. 11,1): „Az ő tisztük az, hogy mindenkinek az életét felülvigyázzák, barátságosan megintsék azokat, akikről látják, hogy helytelenül élnek vagy egy rendetlen életet folytatnak, és ott, ahol ez szükséges, önmaguk is, másokkal egyetemben, irányozzák elő a testvéri megjobbítást.”³⁹

Nekik legyen egy „jó és őszinte életük, szemrehányás nélkül és a gyanú okán túl, és mindennek felette féljék Istent, birtokolván lelki bölcsességet”⁴⁰

A lelkipásztorokkal egyetemben tartott gyűléseken a vének feladata az, hogy a közösségből kizárják azokat, akik úgy „nyilvánulnak meg mint paráznák, bujálkodók, tolvajok, rablók, zendülő személyek, vádlók, hamisan tanúskodók”⁴¹ és így tovább.⁴²

3.4. A diakónusok hivatala

A diakónusok hivatala képezi a negyedik egyházi tisztet. Ez a hivatal azt az „óvodát” képezi, ahonnan majd a presbitereket választják (lásd Kálvin magyarázatát 1Tim 3,13-hoz). A diakónusok feladata az volt, hogy a szegényeket és a betegeteket gondozzák. Kálvin szerint az ókori egyházban kétféle diakónus létezett. Az első a kapott javakat átvette, elköltötte a megfelelő célra vagy vigyázott rá a szegények javára. Ezt a fajta diakónust az egyszerűség jellemezte, azaz a hűségés sáfárkodás. A második kimondottan a szegényekkel foglalkozott. Ezen diakónusokat a vidámság jellemezze, „hogy ők,

³⁷ Partee: *Theology*, 264.

³⁸ Partee: *Theology*, 264–265. Hogy Kálvin tudós professzorként milyen példakép volt, ld. még: Dr. Dékány Endre: *A pedagógus Kálvin*. A Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest 1987, 67–70.

³⁹ Partee: *Theology*, 265. Ld. még: Dakin: *Calvinism*, 145.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Uo.

⁴² Ld. még: Dr. Békési Andor: *Mi kálvinisták...* A Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest 1990, 152–164.

amint az sok ízben előfordul, ne tegyék a szolgálatokat hiábavalóvá mogorva magatartásukkal (lásd Kálvin magyarázatát Róm 12,8-hoz).⁴³

4. Összegzés

Partee és Niesel egyaránt találóan összegzik Kálvin teológiáját az egyház szükségességét illetően, amikor a reformátor azon gondolatára hívják fel a figyelmet, miszerint Isten nincs kötve ehhez a külső eszközhöz, azaz az egyházhoz vagy intézményeihez, de általuk az embereket a tanítás „rendes módjára” kötelezi. Éppen ezért, az emberek ehhez ragaszkodjanak, ahelyett, hogy azt kérdezzék, hogy vajon Isten nem találhattott volna egy másilyen módozatot arra nézve, hogy népéhez közeledjen. Ez a megkötöttség az emberek számára feltétlen és állandó: „Bár Isten egyetlen szempillantás alatt tökéletesekké tehetné övéit, mégis azt akarja, hogy övéi csak az egyház nevelése által jussanak el az érett férfiúságra”.⁴⁴ (*Institutio*, IV. 1,5)

A „heidelbergi iskola” vezetője, Ernst Troeltsch helyesen jegyzi meg, hogy az „összes hivatal kötelesség, de nem kiváltság”.⁴⁵

A megszabadítás Isten munkája, de mivel Isten úgy döntött, hogy a lelkipásztorokat és az ígéhirdetést használja „mint eszközöket arra célra, ő azt tulajdonítja nekik, ami az övé, így összekapcsolván a Lélek erejét az ember tevékenységével (lásd Kálvin magyarázatát Gal 4,19-hez).⁴⁶

A lelkipásztor, mint az ige alázatos szolgálója, Isten nagykövete és egyben az ő szája is, fogattassék úgy, mint egy angyal, mint Krisztus maga (lásd Kálvin magyarázatát Gal 4,14-hez). A fent taglalt négy hivatala az egyháznak kötődik az egyház számára megígért ajándékokhoz. Továbbá az egyházat vezetni mégis a hirdetett ígén keresztül lehet: „Az, hogy mi rendelkezünk az evangélium lelkipásztoraival, az nem más, mint [Krisztus] ajándéka; hogy ők növekednek szükségszerű talentumokban, az ő ajándéka; hogy ők végrehajtják azt a bizalmat, amely rájuk bízott, szintén az ő ajándéka (ld. Kálvin magyarázatát Ef 4,11-hez).⁴⁷

A békéltetés szolgálata nem egy kizárólagos feladat, de mégis a legjelentősebb leírása a lelkipásztorok szerepkörének, akik hírvivőkként küldettek, hogy hirdessék Isten jóakarátát az emberek irányában. Minden bizonnyal más személyek is tanúbizonyságai lehetnek Isten kegyelmének, de mindemellett ez a lelkipásztorok különleges feladata (lásd Kálvin magyarázatát 2Kor 5,18-hoz). Kálvin állítja, hogy a földi tanítók kétszereesen is hasznosnak mondhatók, mivel ők próbára teszik a mi engedelmességünket és lenyugtatják aggodalmainkat. Máskülönb eltaszítatnánk, ha Isten egyenest közénk mennydörögne (*Institutio*, IV.1.5). Ezzel egyidőben azok, akik tanítható lélekkel hallgatnak a felavatott lelkipásztorokra, azok lelkiekben megfelelően felépítettek.⁴⁸

⁴³ Partee: *Theology*, 265.

⁴⁴ Niesel: *Kálvin teológiája*, 146.; Partee: *Theology*, 265.; *Opera Selecta Calvini*, 5., 8., 15.

⁴⁵ Partee: *Theology*, 265.

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ Uo.

5. Kálvin egyházképe és véleménye a hívők egyetemes papságáról⁴⁹

Mielőtt befejezném Kálvin egyházképének az elméleti és részben gyakorlati megfogalmazásainak az ismertetését, hadd essen szó még egy nagyon fontos kérdésről. E nélkül a kálvini egyházképben oly fontos szerepet játszó talentumok kérdése nem érthető meg a maga teljességében. Éspedig fontos szót ejtenem Kálvin véleményéről a hívők egyetemes papságát illetően.

Kálvin visszautasítja a római egyház hierarchiáját és papságát,⁵⁰ és szerintem érdekes az, ahogyan Partee szerint állítólág Kálvin nem használja a „minden hívők papsága” megfogalmazást.⁵¹ Partee utalást tesz Wilhelm Pauckra, aki szerint Luther a hívők egyetemes papságáról szóló tanában visszavonta a papság és a laikusok közötti különbségtételt, de az egyházi szolgálatról szóló elképzelés mégis nehezzé tette a hívők egyenlőségének a további fenntartását.⁵² Ugyanakkor, Partee utal Niesel azon pontosítására is, miszerint a minden hívők egyetemes papsága gondolatának olyképpen való értelmezése, miszerint az úgy értendő, mint a közös birtoklása minden szükséges talentumnak, nem Kálvin értelmezése.⁵³ Ezzel szemben, Partee említést tesz John R. Crawford véleményéről, aki úgy véli, hogy Niesel túlságosan leegyszerűsíti a kérdést.⁵⁴ Partee viszont mégis támogatja azt a gondolatot, miszerint Kálvin a hangsúlyt valóban a talentumok sokféleségére helyezi, amelyek úgy osztatnak szét, hogy minden személy részesedik egy meghatározott részből vagy talentumból (ld. Kálvin magyarázatát Róm 12,6-hoz). Nem mindenki ruháztatik fel egyenlően (*Institutio*, IV. 8,11), ugyanakkor minden talentumot a közjó érdekében kell felhasználni (ld. Kálvin magyarázatát 1Kor 12,4-hez).⁵⁵ Az a képesség, hogy másokat valaki vezetni tudjon, már magában egy pompás ajándéka Istennek: „A politikai különbségtétel a rangokat illetően nem vetendő el, hiszen ez természetszerűen előírta a célból, hogy a félreértés elkerültesse, de bármit is foglal a látókörében ez a cél, úgy kerül elrendezésre, hogy ne homályosítsa el se Krisztus dicsőségét, és ne szolgálja a zarnokságot vagy a törtetést, sem pedig hogy

⁴⁹ A hívők egyetemes papságáról szóló tan fontosságát illetően, Kálvin és a korai skót református hagyomány számára ld.: Redding, Graham: *Prayer and the Priesthood of Christ in the Reformed Tradition*. T & T Clark A Continuum imprint, London 2003, 73–91.

⁵⁰ Partee: *Theology*, 266.

⁵¹ Ld. uo. Ld még: Henderson, G. D.: Priesthood of Believers. In: *Scottish Journal of Theology* 7 (1954): 6.; Torrance, T. F.: *Royal Priesthood: A Theology of Ordained Ministry*, 2nd ed. T. & T. Clark, Edinburgh 1993, xv, 35.

⁵² Partee: *Theology*, 266. Ld. Pauck, Wilhelm: The Ministry in the Time of the Continental Reformation. In: *The Ministry in Historical Perspectives*. Ed. H. Richard Niebuhr and Daniel D. Williams. Harper and Brothers, New York 1956, 112.

⁵³ Uo. Ld. még: Niesel, Wilhelm: *The Theology of Calvin*. 1st ed., trans. Harold Knight. Westminster Press, Philadelphia 1956, 203.

⁵⁴ Uo. Ld. még: Crawford, John R.: Calvin and the Priesthood of All Believers. In: *Scottish Journal of Theology* 21 (1968): 145–156.

⁵⁵ Uo. Ld. még: Erdős József (ford.): *A Heidelbergi Káté*. A Tiszántúli Református Egyházkerület, Debrecen 1914, 68. Hogy ebben a kérdésben mennyire megegyezik a kálvini és a pfalzi református tanítás, hadd idézzem a *Heidelbergi Káté* 55. kérdését és feleletét: „Mit értesz a ’szenteknek egységén’? Először, hogy minden egyes hívő, mint tag, az Úr Jézus Krisztusnak, minden Ő javainak és ajándékainak osztályrészesze; továbbá, hogy ki-ki kötelességének ismerje, hogy az Istentől nyert ajándékokat, készséggel és örömmel, a többi tagok javára és idvességére fordítsa.”

megakadályozza a lelkipásztorok közötti testvériség ápolását, [az ahhoz szükséges] egyenlő szabadsággal és jogokkal (ld. Kálvin magyarázatát 4Móz 3,5-höz).⁵⁶

A lelkipásztorok egyenlősége szinte magától értetődően sugallja a hívők egyenlőségét: „Hiszen mi, akik romlottak vagyunk önmagunkban, mégis papok vagyunk öbenne, ajánljuk önmagunkat és mindenünket Istennek, és lépünk be szabadon a mennyei szentélybe, hogy az imádságok és dicsőítések áldozatai révén, amelyeket magunkkal hozunk, elfogadható és jó illatú legyen Isten előtt.” (*Institutio*, II. 15,6)⁵⁷

Egy egyházi dokumentumban, az előbb idézett mondatokhoz kapcsolt szövegrész kijelenti, hogy Kálvin egyetemes papsággal kapcsolatos magyarázatai szórványosak és rendszertelenek, lényegükben megegyeznek Luther véleményével. Ezzel ellentétben Partee úgy vélekedik, hogy Kálvin magyarázatai a minden hívők laikusságának az irányába vezetnek, az egy főpap, Jézus Krisztus szolgálatában. Érdekesmód, kérdések tevődnek fel Kálvin lelkipásztorként való felavatásáról is. Kálvin lelkipásztorként működött, de Kálvin olyan korai életrajzírói, mint Béza és Colladon, egyszer sem használják a beiktatás (*ordinatio*) vagy felszentelés (*consecratio*) szavakat vele kapcsolatosan, annak érdekében, hogy ecseteljék Kálvin bevételét a lelkipásztori hivatalba. Ehhez kapcsolódva viszont az is elmondható, hogy a református szerénység a papi jogok követelését illetően lelkipásztorai számára abban tükröződik, hogy egyáltalán nem óhajtotta elfogadni tagjainak semmilyen féle istenítését.⁵⁸

3. Összefoglalás

Kálvin egyházképe és a belőle származó vagy reá épülő egyházkormányzatnak nem az a célja, hogy bármilyenféle *status quot* fenntartson vagy bármit is továbbra úgy irányozzon elő, mint ahogyan az eddig történt. Sőt, minden arra irányul, hogy elsősorban minden igeszerű legyen, másodsorban pedig minden az egyház növekedését szolgálja. Akár a szakavatott tudósnak, akár az érdeklődő beavatottnak vagy beavatatlannak elég, ha csak Kálvinnak az *Institutio*hoz írt bevezetőjét elolvassa és máris meggyőződik az előbbi állításomról. Már ez a bevezető is, ami tulajdonképpen egy levél I. Ferenc francia királyhoz, hemzseg a bibliai utalásoktól, hát még az azt követő részei az *Institutiónak*. Ez nyilvánvalóan abból a célból történik, hogy egy, a Biblia és az azt követő egyházatyák tanításának megfelelő legyen. Ez az igeszerűsége a kálvini egyházképnek szinte magától értetődően elvezet ahhoz az újszövetségi egyházképről szóló tanításhoz, amelyet a fej (Krisztus) és test (egyház) képi anyaga szemléltet és fejez ki. Kálvin a fej és test kapcsolatát egy organikus kapcsolatnak képzeli el, amely lüktet az élettől és növekedéstől. A test fejhez fűződő élő kapcsolatának egy fontos ismérve és gyümölcse a test tagjainak a fej által nekik szánt talentumok felismerése. A test akkor fog működni és élni organikusán, amikor felismeri a fejhez való kötődésének fontosságát a test tagjainak ajándékozott talentumok kézzelfogható megnyilvánulásában. A test, az egyház, a maga szervezetében és szerkezetében többek között úgy újulhat meg, ha a fejtől kapott talentumoknak az egyház működésében való megnyilvánulásai a fej uralma alatt valósággá válnak úgy a lelkipásztorok, mint a tudósok, a diakónusok és a

⁵⁶ Partee: *Theology*, 266.

⁵⁷ Uo.

⁵⁸ Uo.

presbiterek életében és szolgálatában, mert „az egyház az a hely, ahol Krisztus regnál, uralkodik”.⁵⁹

The Church-Concept of John Calvin: The Christian Church as the Body of Christ

The present article commences with a short presentation of the main points of debate in relation to the appraisal of John Calvin and his work. Following this article I have attempted to offer an answer to the question as to what kind of scriptural building-blocks has Calvin employed in the process of edifying his concept about the Christian church. I have deemed it important to lucubrate in this matter, especially that Calvin's concept about the church has proved to be capable, even from its inception to convince and conquer, despite the hostile historical circumstances. It is a commonplace that the scriptural building-blocks of Calvin's concept about the church is embedded in the answer-giving process of the Reformation. This answer-giving process was supposed to proffer a reply to the acute question as to on the basis of what church-concept should the Christian church perform its renewal in terms of its structure and organisation. Nevertheless, as it will be evident from this article, the church-concept of the Reformation, which was formulated by Luther, at times, seemed to appeal more to the higher stratas of the society, such as princes for instance, and spread with their help. To the contrary, the church-concept of the Reformation articulated by Calvin, in spite of the fact that it lacked the patronage of rulers at its inception, disseminated and became popular with great alacrity. Calvin's church-concept was based most and foremost on the imagery of the head and the body from Col 1,18. Largely on the basis of this imagery Calvin envisaged a church, which is properly structured and functions organically at all structural and organisational levels. Several scholars underscore the fact that the church-concept of Calvin contributed to the emergence of a well-structured church both at its structural and organisational levels. In Calvin's church-concept the question of spiritual gifts occupies a prominent role. Calvin deemed that the assignment of all those church offices to the relevant believer candidates, which offices are necessary for the healthy and purposeful functioning of the church in terms of its structures and organisations, should depend on the available gifts of the candidates. Therefore, as opposed to Luther, Calvin does not explicate the teaching about the priesthood of all believers as the joint possession of all spiritual gifts. Calvin places the emphasis on the multiplicity of spiritual, which are distributed in such a fashion, so that every believer is partaker of a gift or a slot of a gift. For this reason, every part of the church-body should be reliant upon the other and on the gifts of the other. The sole way through which the church can properly function as an organic entity at its structural and organisational levels, is through the continual acknowledgment of Christ as the head of the body and through the recognition of the indispensable gifts of the parts of the body.

⁵⁹ Dr. Békési Andor: *Kálvin a Szentlélek teológusa*. A Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest 1985, 39.